

Platon **Alkibijad**

Prevela

MARIJA MATOJANI

BUK & FAL

Alkibijad 1

[ili o čovekovoj prirodi, majeutika]

St. II.

P.

- I. SOKRAT: Donekle si, verujem, iznenađen, o, sine Klej- 103
njin, što sam ja, prvi među tvojim ljubavnicima,
jedini koji to nije prestao da bude, kad su se svi
drugi povukli, i što ti se, dok su te drugi saletali,
tolike godine ni rečju nisam obratio. Razlog za
ovakvo moje ponašanje leži u protivljenju ne ne-
kog od ljudi nego božanstva, o čijoj ćeš sili čuti
kasnije. Međutim, ovog časa obraćam ti se jer se B
božanstvo tome više ne protivi i nadam se da ni u
buduće tome neće biti nikakvih prepreka. A opet,
sve vreme razmišljajući o tome, gotovo da sam
shvatio kakav je tvoj odnos prema ljubavnicima.
Premda ih je mnogo i premda svi do jednog imaju
veoma visoko mišljenje o sebi, nema nijednog ko 104
se udaljio od tebe, a da to nije bilo zbog toga što ih
daleko nadmašuješ u uobraženosti. Dakle, nestrp-
ljiv sam da dopremo do razloga za to što imaš ta-
ko visoko mišljenje o sebi. Opet, kažeš da ni u če-
mu ne zaostaješ ni za kim: ono što te krasi – tvoje
telo i tvoj duh – tako je sjajno da više od toga i ne
treba. Kao prvo, misliš da si veoma zgodan i stasit.
I svakom ko ima oči jasno je da u tome ne grešiš.
Potom, dolaziš iz najotmenije porodice u gradu,
najvećeg od svih u celoj Heladi; ovde imaš prijate-

- B lje i rođake s očeve strane, izuzetno brojne i moćne, spremne da ti, bude li potrebno, priskoče u pomoć, a ni oni s majčine strane nisu ništa slabiji i ništa manje brojni. Ali sve što sam pomenuo ništa je prema uticaju koji si stekao zahvaljujući Periklu, sinu Ksantipovom, kome je otac tvoj, tebe i tvog brata, ostavio na staranje, dakle Periklu koji je kadar da čini šta mu je volja, ne samo u ovom gradu nego i u celoj Heladi, pa i među mnogim i silnim plemenima barbarskim.
- C I dodaću i to da si bogat, iako mi se čini da u tom smislu najmanje polažeš na sebe. Veoma se, dakle, razmećući svim ovim preimućstvima, prema svojim ljubavnicima ophodio si se kao gospodar, a oni su, osećajući da su podređeni, postajali tvoji robovi. Toga si i te kako svestan, a ja isto tako shvatam da se čudiš onome što mi je na pameti, budući da ne uzmičem i da i dalje gajim nadu, onda kad su se svi drugi povukli.

II. ALKIBIJAD: Može biti, Sokrate, da nisi svestan toga da

- D si me donekle preduhitrio. Jer zaista sam hteo da te posetim i upitam te o sledećem: na šta to smerаш i čemu se nadaš kad me ovako salećeš i pojavljuješ se svuda kuda krenem? Jer istini za volju pitam se kakav bi ti to posao imao sa mnom; to bih svakako hteo da čujem.

SOKRAT: Pa onda me čuj, ako već kažeš da čezneš za tim da doznaš šta mi je na pameti. Stoga ti se, dakle, obraćam kao onome ko će umeti da čuje i pokaže strpljenje.

ALKIBIJAD: Upravo tako. Govori.

- E SOKRAT: Ali pazi se, jer biće to stvar kojoj se ne treba čuditi, jer kao što sam otpočeo donekle nejasno, isto tako ću i završiti.

ALKIBIJAD: Govori, dobri moj čoveče: slušam te.

SOKRAT: Onda mi nema druge i premda mi je kao ljubavniku teško da se obratim onom koji nije ništa gori od svojih ljubavnika, ipak moram da se odvažim da kažem šta mi je na srcu. Dakle, Alkibijade, da sam primetio da si zadovoljan zbog preimućstava koje samo što sam pobrojao i da si naumio da život provedeš kupajući se u njima, davno bih se oprostio od sve ljubavi koju gajim – toliko bih se makar naterao. Ipak, ovog časa nameravam da te uverim u to da o tebi mislim drugačije i da ti predočim kako to da sam nastavio da motrim na tebe. Dakle, ako bi ti se neko od bogova obratio ovako: hoćeš li, Alkibijade, da poživiš posedujući sve što ovog časa imaš, ili bi da istog trenutka umreš, ako ti ne bi bilo dopušteno da imaš i više od toga? – čini mi se da bi više voleo da umreš. A opet, u kakvoj nadi ovog časa živiš? To nameravam da otkrijem. Jer ti zamišljaš da ćeš, ako se uskoro obratiš skupštini atinskog naroda – a ona će se održati kroz nekoliko dana – biti kadar da pokažeš da si dostojan časti kakve ni Perikle ni bilo ko od predaka nije bio dostojan, i da ćeš kad to pokažeš zadobiti najveću vlast u državi, pa ćeš, kao čovek od najvećeg uticaja ovde, biti isti takav i kod svih Helena, pa i ne samo kod njih nego isto tako i kod barbara, svih onih koji žive s nama na istom tlu. Osim toga, ako bi ti koji od tih istih bogova rekao da ti je suđeno da budeš gospodar ovde u Evropi, ali da ti nije dopušteno ni da pređeš u Aziju, ni da se petljaš u tamošnje poslove – čini mi se da ni pod takvim uslovima ne bi bio spreman da živiš, osim ako bi ljudima, da tako kažem, napunio usta svo-

jim imenom i silom, i verujem da umišljaš da niko
 vredan pomena nikad nije ni postojao, osim Kira i
 Kserksa. Dakle, to da gajiš takve nade, sasvim mi je
 jasno, stoga ne govorim samo na osnovu nagađa-
 nja. Možda ćeš, budući da ti je jasno da govorim
 istinu, kazati: šta sve ovo, Sokrate, ima s onim
 D zbog čega se nisi udaljio od mene, a rekao si da
 ćeš razjasniti? Dakle, kazaću ti, drago moje dete
 Klejnijino i Dejnolahino. Da se na sva ova tvoja
 razmišljanja stavi tačka nije moguće bez moje po-
 moći: u pogledu tvojih poslova i u pogledu tebe,
 verujem da sam za toliko kadar. Stoga odavno po-
 mišljam na to da mora da mi bog nije dopuštao da
 razgovaram s tobom, jer sam na njegovo dopušte-
 nje čekao. Kao što se ti, dakle, nadaš da ćeš biti ka-
 dar da pred državom pokažeš da si dostojan sva-
 kog položaja i da, pošto to pokažeš, neće biti ničeg
 što nisi kadar da ispuniš, tako se i ja nadam da ću
 E zadobiti najveću vlast nad tobom, pošto ti poka-
 žem da sam dostojan svega u vezi s tobom i da ni-
 ko, ni staratelj, ni rođak, ni bilo ko drugi osim me-
 ne – razume se, uz pomoć boga – nije kadar da te
 odvрати od vlasti za kojom žudiš. Stoga, dok si bio
 mlađi i pre nego što si se poveo za tim nadama, či-
 ni mi se da mi bog nije dopuštao da o tome govo-
 rim s tobom, da ne bih traćio reči, ali ovog časa
 106 bog mi je dopuštenje dao, jer si spreman da me
 saslušаш.

III. ALKIBIJAD: Sad mi, o, Sokrate, kad si to rekao izgle-
 daš još nerazumniji nego kad si me bez reči pratio,
 a ipak sam u to vreme na tebe gledao baš tako.
 Imao ja takve misli ili ne, izgleda da si za njih po-
 uzdano znao, stoga, kad bih tako nešto poricao, u

to ni za trunku ne bih uspeo da te uverim. Onda nek bude tako. Međutim, ako sam imao takva razmišljanja, možeš li da mi kažeš na koji način će se oteloviti uz tvoju pomoć, jer bez nje ni njih ne može biti?

SOKRAT: Pitaš me da li sam kadar za beskrajnu tiradu, B kako si već privikao da slušaš? Ako je tako, to izmiče mojoj moći. Međutim, verujem da sam kadar da ti pokažem da stvar stoji tako, samo ako si voljan da mi učiniš sitnu uslugu.

ALKIBIJAD: Ako misliš na nešto ne naročito teško, onda sam voljan.

SOKRAT: Izgleda li ti teško da odgovaraš na pitanja?

ALKIBIJAD: Nipošto.

SOKRAT: Onda odgovaraj.

ALKIBIJAD: Pitaj.

SOKRAT: Onda, da te pitam za misli koje kažeš da gajiš? C

ALKIBIJAD: Nek bude tako ako ti je po volji, ne bih li opazio šta imaš da kažeš.

SOKRAT: U redu. Ti si, kao što sam rekao, naumio da izađeš pred Atinjane i posavetuješ ih, i to čim pre. Ako te, samo što si hteo da se popneš na govornicu, zaustavim i upitam ovako: budući da Atinjani, o, Alkibijade, nameravaju da razmotre izvesne stvari, hoćeš li se popeti gore da im udeliš savet? I poručiš da, nema sumnje, stvari poznaješ bolje od njih? Kako bi mi na to odgovorio?

ALKIBIJAD: Nema sumnje – da stvari poznajem bolje od D njih.

SOKRAT: Dakle, u stvarima koje poznaješ, ti si valjan savetnik?

ALKIBIJAD: Kako drugačije?

SOKRAT: Poznaješ li samo one stvari koje si doznao od drugih ili i one koje si otkrio sam?

ALKIBIJAD: A kakve pa još postoje?

SOKRAT: Dakle, bi li uopšte nešto naučio, ili otkrio, a da nisi bio spreman da to naučiš ili otkriješ sam?

ALKIBIJAD: Ne.

SOKRAT: Pa onda, jesi li bio spreman da otkriješ ili naučiš ono što si mislio da znaš?

ALKIBIJAD: Razume se da nisam.

E SOKRAT: Da li si nekad smatrao da ne znaš ono što sad znaš?

ALKIBIJAD: Svakako.

SOKRAT: Dakle, prilično mi je poznato šta si naučio. Međutim, ako mi je nešto promaklo, opomeni me. Koliko se sećam, učio si gramatiku, učio si da sviraš na kitari, učio si rvanje, ali nisi hteo da naučiš da sviraš na fruli. To je ono što znaš, osim ako si u tajnosti izučio još nešto. A ipak mislim da ni danju ni noću ne izlaziš odavde.

ALKIBIJAD: Ni kod kakvog drugog učitelja nisam išao.

107 **IV.** SOKRAT: Kad, dakle, Atinjani budu raspravljali o gramatici i pravopisu, hoćeš li tad ustati i pružiti im savet?

ALKIBIJAD: Zevsa mi, ne ja.

SOKRAT: A kad se dohvate pitanja okidanja po struna-ma lire?

ALKIBIJAD: Nipošto.

SOKRAT: A rvanje nisu spremni da razmatraju na javnom zboru.

ALKIBIJAD: Svakako nisu.

SOKRAT: Pa dakle o čemu će? A svakako neće o graditeljstvu.

ALKIBIJAD: Razume se.

SOKRAT: Jer graditelj će ih posavetovati bolje od tebe. B

ALKIBIJAD: Istina.

SOKRAT: A nećeš ni kad se povede reč o proricanju.

ALKIBIJAD: Ne.

SOKRAT: Jer prorok će ih posavetovati bolje od tebe.

ALKIBIJAD: Da.

SOKRAT: I tako bi se dogodilo bilo da je zdepast ili visok, bilo da je zgodan ili ružan, bilo da je plemenitog roda ili ubogog.

ALKIBIJAD: Kako inače?

SOKRAT: Tako što, verujem, savet o svakoj ovakvoj stvari potiče od onog ko je poznaje, a ne od onog ko je bogat.

ALKIBIJAD: Kako drugačije?

SOKRAT: A kad razmatraju pitanje zdravlja u gradu, to da li im je savetnik bogat ili siromašan, Atinjanima će biti svejedno, ali će za savetnika svakako uzeti C lekara.

ALKIBIJAD: S razlogom.

SOKRAT: A koji to predmet treba da uzmu u razmatranje pa da ustaneš i da im, pošto ustaneš, pružiš savet?

ALKIBIJAD: Kad, o, Sokrate, budu razmatrali pitanje svojih poslova.

SOKRAT: Misliš na izgradnju flote? I koju vrstu lađa treba graditi?

ALKIBIJAD: Ne ja, o, Sokrate.

SOKRAT: Zbog toga što se, verujem, ne razumeš u brodogradnju. Zbog toga ili zbog nečeg drugog?

ALKIBIJAD: Ni zbog čega drugog.

SOKRAT: Pa u vezi s kojim njihovim poslom će im biti D potreban tvoj savet?

ALKIBIJAD: Kad, o, Sokrate, razmatraju pitanja rata ili mira, ili neki drugi državni posao.

SOKRAT: Misliš kad se razmatra to s kim je potrebno sklopiti mir, a s kim zaratiti i na koji način?

ALKIBIJAD: Da.

SOKRAT: Dakle, s onim kojim je uputnije tako postupiti?

ALKIBIJAD: Da.

E Sokrat. I to u najpovoljniji čas?

ALKIBIJAD: Razume se.

SOKRAT: I to na onoliko vremena koliko je najpovoljnije?

ALKIBIJAD: Da.

SOKRAT: Ako dakle, Atinjani, razmatraju s kim se treba porvati a koga se kloniti i na koji način, ko će ih bolje posavetovati: ti ili učitelj gimnastike?

ALKIBIJAD: Učitelj gimnastike, nema sumnje.

SOKRAT: A možeš li da mi kažeš, imajući na umu savet učitelja gimnastike, s kim se valja porvati, a s kim ne? Nešto u ovom smislu: valja li se porvati s onima s kojima je pametnije tako postupiti ili ne valja?

ALKIBIJAD: Valja.

108 SOKRAT: Ako valja, da se ide do kraja?

ALKIBIJAD: Baš tako.

SOKRAT: I to u najpovoljniji čas?

ALKIBIJAD: Svakako.

SOKRAT: A opet, pevač ponekad mora da zasvira u liru i da zapleše prema melodiji.

ALKIBIJAD: Tako je.

SOKRAT: A zar on to ne treba da izvede u najpovoljniji čas?

ALKIBIJAD: Razume se.

SOKRAT: I to iz sve snage?

ALKIBIJAD: Kažem i ja.

B V. SOKRAT: Pa dakle, budući da u oba slučaja koristiš izraz najpovoljnije, naime i za muziku i za rvanje, šta je to kod sviranja u liru ono što nazivaš najpovolj-

MANJE POZNATI I NEIZVESNI PLATON

Ili o samosaznanju

Iako moj unutrašnji poziv nije strogo filozofski, jer sam se svim svojim srcem većma predavao imaginiranju nego meditiranju, kontempliranju i refleksiji, Platona sam oduvek čitao. Najpre sam ga, ne odupirući se sopstvenim sklonostima, čitao kao pisca, majstora kako, prema nekom mom viđenju, svakodnevnih tako intelektualnih dijaloga u antičko vreme, zatim sam ga proučavao kao dobar izvor za njegovo doba, takoreći u svakom smislu, jer sam i ja staru Grčku doživljavao donekle kao svoju duhovnu kolevku. Najzad, Platon je za mene, dok sam ga čitao iznova i iznova, tek postajao mislilac, zapravo, zajedno s predsokratovskim autorima, nezaobilazni početak istorije zapadnjačkog mišljenja.

Od prvog trenutka sam se pitao zašto je Platon svoje filozofske radove pisao u obliku dijaloga. Čak i oni radovi koji na izgled nisu dijaloški, recimo *Timaj* i *Zakoni*, kao da skrivaju svoju dijalošku prirodu. *Timaj* je većim delom komponovan kao duga i retorički artikulisana beseda. *Zakoni*, koji su nalik traktatu, postižu svoju čitljivost konverzacionim okvirom. Pogrešno bi bilo pretpostavljati da je Platon takoreći promašeni pisac koji je odlučio da svoju filozofiju dijaloški dramatizuje, jer je nesumnjivo odluka za dijalog bila svesna odluka koja je delo približavala čitaocima. Da li bi nešto bilo izgubljeno, pitao sam se, ako bi Platonovi dijalozi bili napisani, ili iznova

napisani, uklanjajući dijalošku formu kao razmenu reči u uzajamnom davanju i uzimanju? To je preciznije pitanje, pa i odgovor može da bude precizniji, iako bi morao da varira od dela do dela. U nekim delima očigledna je Platonova namera da putem dijaloga problem učini zagonetnijim i otuda primamljivijim za čitaoce. *Parmenid* je dobar primer za to. U tom dijalogu se samo nižu prividne protivrečnosti i nerešene zagonetke. Gotovo da imamo svojevrсну detektivsku povest. U nešto manjoj meri takav je i dijalog *Protagora*, i tako je sa izvesnim delovima *Menona*. Takozvani sokratski dijalozi, s druge strane, maltene su nezamislivi bez dijaloške forme, jer ona ističe ironiju do koje je Sokratu veoma stalo, budući da je ona nerazlučiva od njegove filozofske misli. Sokratova ironija čini da neprekidno sebe stavljamo u pitanje da bismo tako, naposljetku, povelili brigu o sopstvenoj duši. To je jedan od važnih ciljeva Sokratove filozofije, kako je izlaže Platon, ili Platonove filozofije, kako je Sokrat performatizuje putem razgovora.

Platon je bio izuzetan stilista koji je na filozofiju gledao kao na živu misao kojoj je neophodna i odgovarajuća dramatizacija. Otuda nisu svi njegovi dijalozi jednolični, i to pobuđuje čitaočevu reakciju i neprestano drži njegovu pažnju. Ta dijaloška raznolikost kao inventivna strategija filozofskog pisanja neodvojiva je od Platonove propedeutičke snage. To je Platon i želeo, i to ga je učinilo beskrajno čitljivim. Poučavanje drugih većito je na dnevnom redu filozofije.

Alkibijad lično i istorijski

Alkibijad, rođen u Atini 451. ili 450. godine pre nove ere, stariji sin Klejnijin, nije bio u svoje vreme tek jedan od mnogih, nego je bio prvi među njima. Neprijatelja je imao

u izobilju, ali i obožavalaca. Stasit, lepolik, rečit, politički prilično spretan, borben i plahovit, iskusan u olimpijskim (olimpijski pobjednik!) i oružanim nadmetanjima, obdareni vojni strateg (*strategos*, kako su antički Grci nazivali svoje generale) i član uticajnog vojnog saveta s nezaobilaznom ulogom u drugoj polovini peloponeskog rata (koji je potrajao od 431. godine do 404, a sukobljene strane su bile Atina i Sparta). Bio je inspirator i predvodnik takozvane sicilijanske ratne ekspedicije, kao i vojni savetnik persijskog satrapa Tisaferna u Maloj Aziji.

Uoči sicilijanske kampanje, optužen je, moguće kao žrtva nečasne zavere, da je tokom jedne od noći širom grada oštetiо *herme* (statue s glavom boga Hermesa i velikim falusom u erekciji) i tako počinio kažnjivo svetogrđe. Nasrtaj na herme se na izvestan način smatrao i napadom na demokratski sistem. Pri tome je optužba za bezbožništvo još pojačana time da je na nekoj pijanci profanisao Eleusinske misterije. Alkibijad je, smatrajući se nevinim, tražio da mu se smesta sudi i zahtevao je da se brani od optužbi pre nego što s flotom zaplovi put Sicilije, ali mu je zahtev odbijen. Dok je bio na Siciliji, glasnik mu je doneo poziv da se odmah vrati u Atinu gde će mu biti suđeno po rečenim optužbama. Uveren da mu je cela stvar nameštena i znajući da će kazna koja ga očekuje biti smrt, Alkibijad je radije otplovio u Spartu. Tamo je Spartancima preporučivao da pomognu Sicilijancima protiv Atinjana. Pošto je i u Sparti ubrzo stekao neprijatelje, prema predanju zbog zavođenja tuđih žena, i pao u nemilost spartanskog kralja, bez oklevanja se zaputio u Persiju. Persijancima, koji su novčano pomagali Spartance protiv Atinjana, predlagao je da sklope savez sa Atinom. Zaključivao je da će to biti jedino moguće ako oligarhija preuzme vlast u Atini, a tako bi onda i protiv njega bila povučena optužnica za bezbožništvo. Poslao je svog prijatelja u Atinu da uveri aristokratiju da državnim uda-

SADRŽAJ

Alkibijad 1	7
Alkibijad 2	69
Jovica Aćin: <i>Manje poznati i neizvesni Platon</i>	89